

4:o att bruks societeten förbinder sig att inom utgången af år 1894 hafva återbetalt allt hvad af kreditivet blifvit lyftadt jemte ränta.

Om remiss till bankoutskottet anhålles.

Stockholm den 26 januari 1889.

Patric Reuterswärd.

N:o 21.

Af herr **Mankell**, om användande af en per mille-fonden till Göteborgs försvar åt sjösidan.

Vid föregående riksdag hade jag, under öfverläggningen angående Karlsborgs befästade, tillfälle att fästa uppmärksamheten vid den stora fara, som ligger i att fortfarande lemna Göteborg utan hvarje slags försvar genom befästningar, åtminstone till spärrande af utloppet åt sjösidan.

Jag ansåg då denna fara så påtaglig och öfverhängande, att blott nyssnämnda erinran derom skulle behövas för att förmå regeringen och krigsstyrelsen att vid denna riksdag framlägga förslag till dess afvärjande.

Till min icke ringa förvåning har detta likväl icke skett, åtminstone ej i den kongl. propositionen angående statsregleringen, der ej heller någon antydning om en möjlig framtida proposition i ämnet förefinnes. Och jag finner mig derigenom så mycket mera uppfordrad att draga frågan under Riksdagens pröfning, som hvarje dröjsmål kan medföra olycksbringande följder.

Äfven om man utgår från den synpunkten, att neutralitetens upprätthållande bör utgöra hufvudsyftet med vår yttre politik, och att därför närmaste ändamålet med vårt försvarsväsen bör vara neutralitetens värnande, så synes just ur denna synpunkt Göteborgs befestande med ofvan antydda syfte vara det mest trängande behovet. Ty sker ej detta, kan hvilken magt som helst, som eger en öfverlägsen flotta, äfven om han saknar en tillräcklig landmagt att skada oss, kränka vår neutralitet och tillfoga oss ett dråpslag genom att med sina krigsfartyg intränga till Göteborg och, såsom vilkor för afstående från stadens förstöring, der utpressa en ruinerande brandskatt, kan hända uppgående till hundratals millioner. Och genom blotta hotelsen häraf kan han tvinga oss till nästan hvad som helst och i främsta rummet till öfvergifvande af en neutralitet, som för oss måste vara så dyrbar. Äfven om landtrupper i tid afsändas till stadens försvar, kunna dessa föga uträtta mot nutidens mäktiga pansarfartyg, af hvilka många äro tillräckligt grundgående att kunna framtränga till stadens hjerta.

Af Konungens trontal framgår visserligen, att för tillfället vårt förhållande till främmande magter är godt, och att äfven den allmänna freden i Europa för ögonblicket ej synes från något håll hotad. Men hvem kan svara för, huru länge detta lyckliga tillstånd skall fortfara? Äfven den, som minst sysselsätter sig med politik, känner, hvilka ämnen till förvecklingar mellan de europeiska magterna förefinnas, och huruledes på den ljusaste himmel ovädersmoln hastigt kunna uppstiga och urladda sig. — Men äfven om lugnet under den närmaste framtiden skulle synas aldrig så betryggande, så utgör Göteborgs befestande dock ett företag, som i synnerhet med våra ringa tillgångar kräfver årtal och således ej nog tidigt kan påbörjas. —

Utan att i öfrigt vilja inlåta mig på de politiska konjunkturernas område, kan jag dock ej underlåta att erinra om de rykten, man nyligen flerstädes sett inom pressen, dels om någon slags hemlig öfverenskommelse mellan Sverige och Preussen samt de med sistnämnda magt förbundna stater, dels angående förbund mellan Tyskland, Ryssland, Sverige och Danmark till Östersjöns stängande och upprätthållande af neutraliteten derstädes, hvilket naturligtvis måste vara rigtadt mot England eller Frankrike, hvilka båda magter hafva öfverlägsna flottor. Skulle dessa rykten ega någon grund, så är klart, att hotelsen om Göteborgs brandskattande eller förstörande ligger närmast till hands för att tvinga Sverige till öfvergifvande af hvarje deltagande i dylika öfverenskommelser.

Äfven för det jemförelsevis sannolikare fallet, att krig skulle upp-

stå mellan Tyskland och Ryssland, finnes för dessa stater intet lämpligare, lättare och med ringare kostnader förenadt medel att tvinga oss till neutralitetens öfvergifvande till någondera partens förmån, än det alldeles öppna Göteborgs anfallande.

Ja, man kan svårligen neka, att så svaga magter som Spanien eller Danmark, tvungne af eller möjligen förbundne med starkare, genom nyssnämnda medel skulle kunna nödga oss till eftergifter, som för den svenska fosterlandskärleken måste synas lika smärtsamma som förödmjukande. Hvad särskildt Danmark beträffar, så befinner sig dess sjömagt, om än ej starkare än vår, dock närmare Göteborg, och kan således mot denna stad rigta ett svårt slag och hinna tillbaka till sina skyddande hamnar, innan vår flotta förmår skynda till bistånd.

Huru ringa vigt, man än under närvarande förhållanden må fästa vid nyssnämnda eventualiteter, så måste man dock erkänna, att de kunna innebära framtida möjligheter, hvilka ej få lemnas ur sigte.

Med afseende på utvecklingen af vårt befästningsväsende och de ringa tillgångar, som för detsamma hittills ansetts vara tillgängliga, torde äfven den närvarande tidpunkten vara särdeles lämplig för Göteborgs befästande åt sjösidan.

De arbeten, som skola skydda Stockholm mot anfall från sjösidan, äro nu i det närmaste fulländade. Och om än hufvudstadens befästande åt landsidan, till skydd mot öfverrumpling af en mindre landstigen styrka, synes mig höra till de angelägnaste befästningsarbetena under den närmaste framtiden, synes dock det alldeles försvarslösa Göteborgs skyddande för ögonblicket vara viktigare, om ej samtidigt medel för båda ändamålen kunna anskaffas.

Äfven Karlskrona är skyddadt mot anfall från sjösidan med den hjälp, som der förlagda afdelning af flottan kan lemna.

Sedan vid Karlsborg hufvudvallen blifvit sluten, och Vabergets befästande beslutadt, kräfver detta inre försvarsverk jemförelsevis mindre anslag, än de punkter, som ligga vid kusten och i främsta rummet äro blottställda för fiendens anfall.

Min åsigt är således, att redan vid innevarande riksdag särskilda medel kunde och borde anslås till spärrande af Göteborgs inlopp åt sjösidan, utan att öfriga befästningsarbeten derigenom behöfde efter sättas.

För händelse man likväl skulle härför skygga tillbaka i anseende till de många andra anslagsbehof, som anses böra fyllas, ber jag få erinra, att för Göteborgs befästade en tillgång finnes, hvilken må hända ej för alla är bekant.

Enligt hvad upplyses genom statsrevisorernas berättelse till 1874 års riksdag förefinnes nemligen den s. k. *en per mille-fonden*, som för nämnda ändamål är afsedd.

Densamma har tillkommit på grund af kongl. förordningen den 22 maj 1794 och kongl. brevet den 18 september samma år, hvarigenom stadgades att, i följd af den staden Göteborg medgifna nederlagsrätten för utländskt gods, en per mille ($\frac{1}{10}$ procent) borde erläggas i afgift vid inkommandet och utgåendet af dylika varor, samt att utaf dessa medel skulle bildas en fond för allmänna byggnader i Göteborg, hörande till militära behof och stadens försvar. Berörda afgift upphörde sedermera i följd af den förnyade nederlagsförordningen den 5 maj 1813, hvarefter fondens inkomster bestått i räntor å utlånade medel. Statsrevisionen af 1866 hemstälde till Riksdagen, att fonden, som för det afsedda ändamålet ej torde till användning förekomma, måtte till statsverket indragas, och 1867 års Riksdag aflät till Kongl. Maj:t framställning i ämnet. Men vid föredragning häraf den 10 december sistnämnda år fann Kongl. Maj:t densamma icke kunna bifallas, enär fonden möjligen kunde behöfva tagas i anspråk vid förestående ombildning af rikets befästningsväsende. Sedermera lär fråga varit att använda densamma till Göteborgs befästade åt sjösidan.

Senare gjorde 1873 års statsrevisorer till 1874 års Riksdag förnyad framställning om fondens indragning till statsverket, jemte åtskilliga andra till landtförsvaret hörande fonder, på vissa vilkor, fastän Riksdagen ej för tillfället fann skäl i att dervid fästa afseende, med hänsyn till den då på dagordningen stående frågan om försvarsväsendets ombildning.

Då denna fråga likväl för närvarande torde kunna anses löst, emedan ombildningen redan blifvit börjad och för närvarande fortgår, torde nämnda hänsyn icke vidare anses böra förhindra fondens användande för det med dess bildande ursprungligen afsedda ändamålet.

Enligt senast afgifna revisionsberättelse uppgick fonden år 1886 till 155,099 kronor 17 öre, men torde sedan dess något hafva förökats.

Med anledning af hvad jag sålunda haft äran anföra, anser jag mig böra föreslå, att Riksdagen till Kongl. Maj:t måtte hemställa, huruvida icke en per mille-fonden med det snaraste kunde användas till bestridande af de viktigaste förberedande arbetena för försvarsanstalter till spärrande af inloppet till Göteborg åt sjösidan.

Jag är öfvertygad, att en sådan framställning å Riksdagens sida skall föranleda Kongl. Maj:t att framlägga förslag till de vidare åtgärder och kostnader, som för ändamålets vinnande kunna anses nödvändiga.

Må hända kan från något håll invändas, att Riksdagen genom en dylik framställning för framtiden skulle förbinda sig att bevilja hvad som helst, som af Kongl. Maj:t till ändamålets uppnående sedermera kunde äskas. Men med anledning häraf torde knappast behöfva erinras, att Riksdagen i alla händelser har befogenhet att granska planerna och inskränka utgifterna till det mått, som kan anses oundgängligen nödvändigt.

Naturligt är, att jag i afseende på detaljerna af försvarsåtgärderna härstädes hvarken kan eller bör ingå i några utredningar.

De skulle förnämligast afse att skydda Göteborg för öfverfall från sjösidan, d. v. s. hindra fiendtliga krigsfartygs inträngande, för hvilket ändamål södra inloppet till Göta elf borde spärras med alla medel, som den nyaste sjöbefästningskonsten gifver vid handen, nemligen pansartorn, försänkningar, stängsellinier och undervattensminor. Må hända här för äfven vore nödvändigt att å nyo till användande upptaga den öfvergifna fästningen Ny Elfsborg.

Till planen för Göteborgs skyddande mot anfall från sjösidan hör, såsom ett nödvändigt bihang, spärrande af Göta elfs nordliga mynningsgren, genom hvilken eljest hela försvaret vid Göteborg med grundgående fartyg kan tagas i ryggen.

Till spärrningsliniernas försvar torde äfven vara behöfligt, att några bland flottans grundgående fartyg flyttades till Göteborg. Och för detta ändamål torde flottans etablissement vid Nya Varfvet, som nu är inrymdt åt fångvården, å nyo böra tagas i anspråk för sitt ursprungliga ändamål.

Genom spärrandet af inloppen till Göteborg kan visserligen icke förekommas, att fienden genom en på något afstånd från staden landstigen trupp försöker bemäktiga sig densamma. Men oberäknadt att ett sådant företag kräfver vida större tillrustningar och kostnader, än en enkel insegling från sjösidan, bör detsamma jemförelsevis lättare kunna afvärjas af den försvarsstyrka, som måste tänkas samlad i Göteborg,

och af de förstärkningar, som från flera håll på jernväg skyndsamt kunna tillföras.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra får jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen, i afvaktan af Kongl. Maj:ts vidare förslag i ämnet, måtte för sin del besluta och till Kongl. Maj:t hemställa, att en per mille-fonden måtte användas till bestridande af de viktigaste förberedande arbetena till Göteborgs skyddande mot anfall från sjösidan.

Stockholm den 26 januari 1889.

J. Mankell.